



ØYSTEIN SØRENSEN · BERNT HAGTVET · NIK. BRANDAL (RED.)

ISLAMISME

IDEOLOGI OG TRUSSEL

DREYER

**Øystein Sørensen, Bernt Hagtvet
og Nik. Brandal (red.)**

ISLAMISME

IDEOLOGI OG TRUSSEL

DREYERS FORLAG OSLO, 2016

© DREYERS FORLAG OSLO, 2016

OMSLAGSILLUSTRASJON: BILDET VISER DEN SÅKALTE «JIHADI JOHN»
SOM KJEMPET FOR IS. HAN BLE DREPT I ET DRONEANGREP I JANUAR 2016.

OMSLAG: AKADEMISK PUBLISERING

TRYKK: SCANDBOOK AB, FALUN

PRINTED IN SWEDEN

ISBN: 978-82-8265-170-7

BOKEN ER GITT UT MED STØTTE FRA INSTITUSJONEN FRITT ORD

Innhold

Forord 7

DEL 1. ISLAMISMEN OG DENS HISTORIE

Øystein Sørensen | Islamisme, islam og totalitarisme 15

Mehdi Mozaffari | Islamismens fremvekst 31

Roger Griffin | Islamisme og terrorisme 50

Halvor Tjønn | Medina-staten – ekstremistenes inspirasjon 87

DEL 2. ISLAMISMEN I DEN ISLAMSKES VERDEN

Julie Sandness | Det muslimske brorskap og Al-Qaida
– rivaler eller trosfeller? 117

Carl August Jordhøy Henning | Al-Qaidas religiøse rettferdiggjøring av terrorisme 140

Farhat Taj | Arif Hasan Akhundzada | Taliban – islamisme og nasjonalisme 162

Roja Darian | Dag Einar Thorsen | Islamister i regjeringskontorene – en sammenligning av Saudi-Arabia, Iran og Tyrkia 189

Cecilie Hellestveit | Den islamske staten (IS) – forankring, virkemidler og ideologi 213

Øystein Sørensen | *Dabiq* – profesjonell propaganda med apokalyptisk perspektiv 244

DEL 3. ISLAMISMEN I SKANDINAVIA OG VESTEN

Kirstine Sinclair | Saad Ali Khan | Hizb ut-Tahrir i Danmark – ideologi og aktiviteter 2001–2015 265

Stian Michalsen | Islamisme på norsk – Profetens Ummahs ideologiske utvikling 282

Lars Gule | Hvorfor reiser nordmenn til Syria for å kjempe? – om norsk salafi-jihadisme 305

DEL 4. DEBATTEN OM ISLAMISME

Farhat Taj | «Den andres andre» – menneskerettsdiskursen sett fra Norge og Pakistan 333

Frederik Stjernfelt | Den islamistiske sympatisør-sump – hvem er det vi er oppe imod? 355

Bernt Hagtvet | Den totale tilintetgjøringen av fienden – menneskets verste fristelse 367

Lars Akerhaug | Debatt med silkehansker 386

Sylo Taraku | Islams indre kritikere 406

DEL 5. ET ALTERNATIV

Øystein Sørensen | En islamsk modernisator – Mahmoud Taha 449

Forfatterpresentasjoner 467

Tidligere utgivelser i serien 473

«Den andres andre» – menneskerettsdiskursen sett fra Norge og Pakistan

I et tankevekkende essay hevder den amerikansk-algeriske jussprofessoren Karima Bennoune at internasjonal lov ikke har klart å svare tilfredsstillende på utfordringene mot menneskerettighetene som blir stilt av voldelige muslimske ekstremistgrupper som Taliban og Al-Qaida. Den «andre» som Bennoune refererer til, er de ekstremistiske muslimene som bryter menneskerettighetene, og «den andres andre» er muslimene hvis rettigheter blir krenket av ekstremistene, og/eller som kjemper for universelle menneskerettigheter samtidig som deres liv er truet av de muslimske ekstremistgruppene.¹

Bennoune hevder at gjeldende vestlige humanistiske menneskerettsdiskurser tar motet fra folk som kjemper for menneskerettigheter i muslimske områder som lider under voldelig jihad. Diskursene kan til og med bli misbrukt til fordel for ekstreme islamistideologier. Gjeldende internasjonale konsepter om folkerett er ikke i stand til å svare på samtidige utfordringer mot menneskerettighetene i den muslimske verden. Hun foreslår at forkjempere for internasjonale menneskerettigheter og folkerettsadvokater burde holde fast ved menneskerettighetenes universalitet, uten noen forbehold ut fra tradisjon, kultur, tidligere kolonisering eller påstått offerstatus.

Droneangrepene i Pakistan er en viktig utfordring hvor islamister og menneskerettsaktivister merkelig nok blir forbundsfeller. Jeg har skrevet om dette tidligere.² Hovedårsaken til at jeg nå tar det opp igjen, er at et innflytelsesrikt norsk menneskerettsforum, Norges

Fredsråd, spesifikt tok opp temaet i forbindelse med Malala Yousafzais kamp for barns rett til utdanning. Anledningen var prestisjefylt og hadde stor symbolverdi: fredsprisutdelingen i desember 2014. Malala Yousafzai og Kailash Satyarthi fikk prisen som en anerkjennelse av sin kamp for barns rettigheter. Yousafzai, ei pashtun-jente fra Pakistan, ble skutt i hodet og alvorlig skadet av Taliban etter å ha hevet stemmen for jenters rett til utdanning mens hjembyen, Swat, var under Talibans kontroll.

I talen sin under fredsprisutdelingen sa Fredsrådets leder Hedda Langemyr at det vestlige sivilsamfunnet, om det vil støtte Yousafzais arbeid for utdanning i Pakistan, tydelig må gi uttrykk for støtte til hennes motstand mot USAs droneangrep i Pakistan. Med henvisning til Yousafzais uttalelser mot droneangrepene da hun møtte president Obama, bemerket Langemyr – tilsynelatende overrasket – at Nobelkomiteen ikke engang nevnte Yousafzais holdning til disse:

I begrunnelsen fra Nobelkomiteen nevnes ikke Malalas kritiske stemme mot bruken av angrepsdroner i krigen mot terror. Da Malala i fjor ble ønsket velkommen til Det hvite hus, på offisielt besøk til en tidligere fredsprisvinner som leder verdens største krigsmaskineri, uttrykte hun sterk bekymring over hvordan amerikanske droneangrep i Pakistan dreper uskyldige barn. Hun mener at dette bidrar til rekruttering, heller enn utradering av terrorister. Over 3000 mennesker, og minst 200 av dem barn, har mistet livet i droneangrep. Det er derfor viktig å rette søkelyset på dette som er Malalas fredspolitiske budskap – hennes kritikk av angrepsdroner og USAs dronekrigføring i Pakistan. [...]

Malala er en stemme mot Taliban, men det gjør henne ikke automatisk til en stemme for okkupasjonsmaktene.

Det er derfor vårt ansvar at vi som vestlig sivilsamfunn nå støtter Malala i kampen mot dronekrigen. Å løfte fram hennes fredsbudskap vil bidra til å styrke hennes kamp og hennes brobyggende effekt. Når hun vet at hun har mange i ryggen, er det klart at det blir enklere for henne å fronte en så viktig

sak! Fredsprisen er vår mulighet til å rope ut vår støtte til hennes engasjement mot droner og undertrykking.³

La oss først se på hva Yousafzai sa til president Obama da hun møtte ham i Det hvite hus i oktober 2013. Ifølge de fleste kilder i media var det dette hun uttalte om droneangrepene i Pakistan:

Jeg uttrykte også min bekymring [overfor president Obama] for at droneangrepene gir grobunn for terrorisme. Uskyldige ofre blir drept av disse handlingene, og de fører til motvilje i det pakistanske folk. Om vi heller rettigheter innsatsen mot utdanning, vil det ha stor innvirkning.⁴

Å tolke Malalas ord dit hen at antiamerikansk sinne fører til økt rekruttering av militante pakistanere, slik Langemyr later til å gjøre, er en overforenkling av et komplisert menneskerettsspørsmål. Pakistanere er ikke samlet i sin motstand mot droneangrepene, ei heller vekker angrepene sinne i hele Pakistan.⁵ Og selv om Yousafzai uttalte seg mot droneangrep, og ordene hennes kan tolkes slik Langemyr foreslår, skulle det automatisk føre til at menneskerettsforkjempere må ta ordene hennes bokstavelig? For ikke lenge siden foreslo Yousafzai også at man skulle gå i dialog med Taliban for å oppnå fred i Pakistan. I et intervju med BBC sa hun at «den beste måten å løse problemer [knyttet til terrorisme] på og kjempe mot krig, er gjennom dialog [med Taliban]».⁶

Bør menneskerettsforkjempere ukritisk akseptere Yousafzais forslag om å gå i dialog med Taliban? Yousafzai er trolig det eneste Taliban-offeret (av mer enn 50 000 i Pakistan) som har etterlyst en slik dialog. Jeg er selv en pakistansk pashtunsk kvinne fra området som er utsatt for Taliban-terrorisme. Som forsker og universitetsprofessor har jeg møtt hundrevis av ofre for denne terrorismen ansikt til ansikt, og jeg kjenner ikke til noe annet offer som vil ha dialog med Taliban. De ber alle om rettferdighet eller hevn; ikke gjennom dialog, men ved strengest mulig straff, som under pakistansk lov er

døden ved henging. Ofrene er enstemmige i sitt ønske om en total utsletting av Talibans terrornettverk ved bruk av makt. Ingen har forhåpninger om at dette noen gang vil kunne skje gjennom dialog. Nylig har til og med foreldre av barna som ble brutalt drept av Taliban i en Peshawar-skole, krevd at de ansvarlige blir offentlig henrettet.⁷ Minst *en* mor krevde at den pakistanske regjeringen skulle pågripe Taliban-medlemmene (som angrep skolen) og gi dem til henne, så hun med sine egne hender kunne henge dem til de var døde.⁸

Man kan neppe gå ut fra at Yousafzai er uvitende om ofrenes følelser for Taliban eller den delte folkemeningen om droner. Så hvorfor støtter hun dialog med Taliban, og hvorfor uttalte hun seg mot droneangrep da hun møtte president Obama? Det får det være opp til henne å utdype. Her vil jeg rette oppmerksomheten mot en menneskerettsdiskurs som etter mitt syn gir makt til Taliban, og tar makt fra pakistanernes egen kamp for menneskerettigheter. Før jeg går inn i den diskusjonen, vil jeg imidlertid anerkjenne Yousafzai som en flaggbærer for barns rett til utdanning. Globale fortellinger om hennes kamp for utdanning har hatt en positiv effekt på narrativer hvor pashtunere etter 9/11 er fremstilt kun som et voldelig folk som har vært motstandere av moderne utdanning. Hun fortjente fredsprisen hun ble tildelt av Nobelkomiteen.⁹

La meg så komme tilbake til poenget: at vestlige menneskerettsdiskurser undergraver kampen for menneskerettigheter i Pakistan. Jeg foreslår at menneskerettsaktivister seriøst vurderer de følgende synspunktene i sine menneskerettsdiskurser om Pakistan, religiøs ekstremisme, Taliban og terrorisme, og sørger for at de blir reflektert inn i deres diskurser.

Den pakistanske terrorismekonteksten

Det finnes mange Taliban-grupper i Pakistan. Generelt blir de delt inn i to grupper: «dårlig» Taliban og «god» Taliban. «Dårlig» Taliban er de som kjemper og dreper innenfor Pakistans grenser, inkludert

de som angriper den pakistanske hæren, som TTP (Tehreek-e-Taliban Pakistan). Det «gode» Taliban utfører terrorangrep utelukkende i Afghanistan og India, og inkluderer det afghanske Haqqani-nettverket, Jaish-e-Mohammed og Jammāt-ud-Dawa, mellom mange andre. De to førstnevnte er trent opp til å kjempe mot India, men deltar også i terrorisme i Afghanistan. Den amerikanske statsviteren Christine Fair har med rette påpekt at:

[...] nesten alle de såkalte dårlige militante har sitt opphav i grupper som [den pakistanske] staten lenge har gitt økonomisk støtte, bistått, tilskyndet, trent opp og i noen tilfeller til og med utviklet fra grasrota for å kjempe i enten India eller Afghanistan.¹⁰

Med andre ord, fortsetter hun: «Det ville ikke funnes noe [dårlig] Taliban om det ikke hadde vært for denne flåten av militante grupper, utviklet av staten.»¹¹ Både «dårlig» og «god» Taliban deler ideologiske bånd, inkludert til al-Qaida, og en betydelig felles organisatorisk infrastruktur. De er avhengige av de samme nettverkene av moskeer, madraser og treningsleirer for terrorister. Ideelt sett skulle Pakistan gjerne hindret det «dårlige» Taliban i å utføre terrorangrep i det minste på statlige institusjoner, særlig militære, om ikke sivile mål, og hadde gjerne sett at de rettet energien sin mot India og Afghanistan, men dette er ikke alltid mulig. Problemet er at det pakistanske militæretablisementet ønsker å bevare nettverkene som produserer «dårlig» Taliban, siden det er de samme nettverkene som produserer «god» Taliban. De kan ikke utrydde systemet som helhet, siden Pakistan fremdeles håper på å kunne bruke «god Taliban» som et verktøy i utenriks- og forsvarspolitikken overfor Afghanistan og India.

Når Taliban vender om og blir «dårlig», og begynner å angripe den pakistanske hæren, prøver Pakistan å hente dem tilbake i folden av «god» Taliban gjennom forhandlinger. Ofte, men ikke alltid, fungerer det bra. Ideen om en forhandlet avtale med Taliban er derfor blitt systematisk popularisert av politiske partier som er pro-

Taliban, og av pakistanske medier, som er kontrollert av de pakistanske etterretningsbyråene når det gjelder det som handler om sikkerhets- og utenrikspolitik. ¹² Taliban-medlemmer som etter all sannsynlighet ikke vil vende om, blir drept av den pakistanske hæren, samtidig som «gode» Taliban-medlemmer i samme område får fritt leide til steder hvor de er trygge fra hærens angrep på det «dårlige» Taliban. Dette spillet har pågått i Pakistan siden USAs angrep på Afghanistan etter 9/11. Den pakistanske hæren har utført over 1000 små og store operasjoner mot Taliban i Pakistan. ¹³ Hva er oppnådd gjennom disse operasjonene? Ikke en eneste ledende Taliban-fører er drept eller tatt til fange, ikke ett terrornettverk er blitt eliminert, millioner av sivile pashtunere er fordrevet, nesten hele infrastrukturen i det pashtunske stammeområdet er ødelagt, og mer enn 50 000 pakistanere er drept; de fleste av dem pashtunske sivile, soldater og politimenn. ¹⁴ I mellomtiden har Pakistan så visst drept flere av Talibans «dårlige» fotsoldater, men aldri noen ledere. Pakistan tok dessuten flere al-Qaida-medlemmer til fange, og overleverte dem til USA for en passende dollarpris. ¹⁵ Enkelte pensjonerte pakistanske generaler sier at også Osama bin Laden burde vært gjenstand for en byttehandel med USA. ¹⁶

Nå er spørsmålet hvorfor Pakistan ikke kan utrydde alle terrornettverkene. Finnes det ikke andre ressurser som kan fremme landets utenriks- og forsvarspolitik overfor Afghanistan og India? Svaret ligger i Pakistans «sivilisasjonskonflikt» med India. Konflikten har sitt utspring i Pakistans opphav og ideologi, og har en dyptgående påvirkning på landets utenriks- og forsvarspolitik. ¹⁷ Terrorisme i Pakistan er uløselig knyttet til en politikk som er kontrollert av den pakistanske hæren, der man bruker jihad for å fremme Pakistans interesser i nabolandene Afghanistan og India, og for å skremme hjemlige politiske krefter som (av generalene i hæren) blir betraktet som indre sikkerhetstrusler. Den pakistanske hæren har en lang historie av nære forbindelser med militante islamister. ¹⁸

Denne alliansen er en uunngåelig konsekvens av den ideologiske basisen for etableringen av Pakistan. ¹⁹ Pakistan ble grunnlagt i 1947

ved delingen av Britisk India i to stater: muslimsk-dominert Pakistan og hindu-dominert India. Delingen tok utgangspunkt i to-nasjonsteorien, som sier at en muslimsk og en hinduistisk stat er ulike, men likestilte nasjoner, selv om det tallmessig er færre muslimer enn hinduer. Tilhengere av to-nasjonsteorien hevdet at muslimer ikke kan leve under hindu-dominans. Om Pakistan skal oppfylle drømmen i to-nasjonsteorien, må de erobre Kashmir fra India, siden Kashmir er det eneste området i India med muslimsk majoritet. Kashmir, med sin muslimske majoritetsbefolkning, retter søkelyset mot Indias påstått sekulære status. Pakistan bestrider denne, og oppfatter seg eksistensielt truet av hindu-staten India. Pakistan har i løpet av tiårene systematisk fremmet et verdensbilde – i medier, skolepensja og populærlitteratur – som definerer et «muslimsk» Pakistan i evig rivalisering med det «hinduistiske» India; en rivalisering der det «muslimske» Pakistan til slutt vil overvinne det «hinduistiske» India en gang for alle.²⁰ I virkeligheten er Pakistan Indias rival bare slik Belgia kunne vært en rival for Frankrike eller Tyskland. Indias befolkning er seks ganger større enn Pakistans, og økonomien er ti ganger større. Det indiske militæret er mye større og bedre utstyrt enn det pakistanske, og den indiske hæren har siden 1947 seiret over den pakistanske ved fire anledninger.

Pakistans eneste ressurs som kan utfordre Indias dominans, er jihad-krigerne, som er blitt brukt mot India siden krigen i Kashmir i 1948, da Pakistan trente, la til rette for og væpnet menn fra pakistanske pashtun-stammer for å føre jihad i et håp om å fravriste India Kashmir. «Hvem vil kjempe mot India om vi eliminerer Jumaat-u-Dawa?» var svaret fra en pakistansk offiser da jeg i fjor spurte ham om hvorfor Pakistan ikke kunne avvikle det største terrornettverket i landet. Dette forklarer hvorfor Pakistans historie dypest sett er historien om en mulla-militant-militær allianse.²¹ Til forskjell fra Samuel Huntingtons «sivilisasjonskonflikt», der islam er i konflikt med «Vesten», kommer Pakistans «sivilisasjonskonflikt» til uttrykk i landets legemliggjøring av islam i konflikt med et «hinduistisk» India. Pakistan er etnisk, språklig og religiøst sett et

mangfoldig land, men forsøker systematisk å utradere denne mangfoldigheten gjennom å konvertere en heterogen befolkning til en homogen islamsk nasjon som (som del av sin islamske tro) trakter etter å dominere og endelig knuse India. Pakistan er derfor en ideologisk stat som ikke søker trygghet fra sin mektige nabo, men en definitiv ideologisk overvinnelse av det «hinduistiske» India.²²

Pakistans jihad-krigere, derimot, begrenser sjelden sitt verdensbilde til et «muslimsk» Pakistan og et «hinduistisk» India. Deres verdensbilde handler om *Dar al-Islam* (område hvor islam er dominerende) kontra *Dar al-Harab* (område hvor islam ikke er dominerende). Deres *Darul-Harb* omfatter spesielt et Vesten som, slik de ser det, har stått i konflikt med islam siden korstogenes tid. Det er nettopp dette som i sinne og frustrasjon har gjort somme pakistanske jihad-krigere om til «dårlig» Taliban. De protesterer mot Pakistans allianse med USA i krigen mot terror; et USA de sier leder vår tids korsfarere. Om man kunne drepe afghanske muslimske soldater og politimenn på grunn av deres samarbeid med amerikanske styrker i Afghanistan, hvorfor kan man ikke føre jihad mot Pakistans hær, som også er en av USAs allierte? For det «dårlige» Taliban er både India og USA islams fiender, men USA er den største fienden, som man må ta seg av først.

For det andre har Pakistan en nordvestlig grense mot Afghanistan, med århundrelange nære bånd til India som eksisterer den dag i dag. Dette er marerittaktig for Pakistan: Et pro-indisk Afghanistan som hindrer Pakistan langs den nordvestlige grensen, og et India som gjør det samme langs den østlige grensen. Derfor foretrekker Pakistan et håndterbart kaos i Afghanistan fremfor et Afghanistan som står på vennskapelig fot med India. Pakistans eneste håp om å kunne opprettholde et slikt kaos er afghanske islamister som landet tar imot, pleier, trener opp og væpner. Pakistan har aktivt satset på en utenrikspolitikk med røtter i religiøse dogmer vis-à-vis Afghanistan, for slik å dempe sistnevntes streben etter en utenrikspolitikk med røtter i sekulær, pashtunsk etnisk nasjonalisme.²³

Pakistan er dypt bekymret for muligheten for at pashtunsk nasjonalistiske krav med indisk støtte skal komme inn over den

nordvestlige grensen. Pashtun-området er delt mellom Pakistan og Afghanistan, og det finnes en pashtunsk nasjonalistisk bevegelse med nære bånd til Det indiske kongresspartiet, ledet av Nehro-Gandhi-familien; partiet som førte an i kampen for indisk uavhengighet fra britene. Bevegelsen hadde også støtte fra Afghanistan. Pakistan var traumatisert av utsikten til en pakistansk pashtunsk nasjonalistbevegelse støttet av India og Afghanistan, og kultiverte derfor religiøse krefter blant pashtunerne som en motvekt til den nåværende styrende eliten i Afghanistan så vel som til nasjonalistiske pashtunsk aspirasjoner i Pakistan. Pakistan tok imot, pleide, trente opp og væpnet pashtunsk militante fra Afghanistan (og Pakistan) for å sikre en pro-pakistansk regjering i Afghanistan (et mål som fullt og helt ble nådd da Taliban tok over landet i 1994, før de ble fjernet av bombingene etter 9/11), eller i det minste sørge for at Afghanistan ble utsatt for vedvarende vold av jihad-krigerne, kontrollert av Pakistan. Man bør bemerke at Taliban i Pakistan ikke er utelukkende pashtunsk. Det finnes også Taliban-krigere som er punjabi eller fra andre etnisiteter i Pakistan, og alle deltar på ett eller flere nivåer i eller omkring Afghanistan.

Ved siden av jihad-krigere er Pakistans atomvåpen viktige for «sivilisasjonskonflikten» med India. På tross av Indias tilbud nektet Pakistan å skrive under på en ikkeangrepspakt, noe som indikerer at Pakistan kan slå tilbake med atomvåpen om India skulle angripe med konvensjonelle våpen. Dette er et sentralt poeng for å forstå konflikten. Pakistan vil fortsette å angripe India gjennom sine jihad-stedfortredere. Om India skulle svare med konvensjonelle angrep, og være nær ved å beseire Pakistan, kan Pakistan bruke atomvåpen. Dette ville uunngåelig dra det internasjonale samfunnet inn i konflikten, og legger dermed press på India for å utvise selvbeherskelse og ikke angripe Pakistan som respons på jihad-terrorismen. Dessuten kan Pakistan påberope seg at de ikke har noe med jihad-angrepene å gjøre, noe som også gir dem muligheten til å unndra seg ansvar, og dermed gjøre det vanskelig for India å rettfærdiggjøre konvensjonelle mot et muslimske naboland.

Siden Pakistan er mindre og har færre ressurser i forhold til India, har de etablert forbindelser med ressurssterke stater utenfor Sør-Asia som har kunnet ta regningen for Pakistans militære og økonomiske utvikling. Pakistan har helt fra starten av sett mot USA, og forsøkt – og forsøker – å overbevise amerikanerne om Pakistans militærstrategiske beliggenhet.²⁴ Først understreket Pakistan sin antikommunistiske holdning for å sikre seg våpen og økonomisk støtte, slik de nå gir forsikringer om sine forpliktelser i kampen mot terrorisme. Ingen av disse alliansene med USA er konfliktfrie, og amerikanerne har ofte klaget på Pakistans manglende innsatsvilje i kampen mot kommunisme²⁵ og terrorisme.²⁶

Pakistan på sin side beskylder ofte USA for mangelfull støtte i Kashmir-spørsmålet, og for å ha for tette militære og økonomiske bånd til India. I flere tiår har Pakistan og USA vært allierte, men forholdet har vært turbulent. Spørsmålet om droneangrepene fremhever det vanskelige forholdene mellom de to landene. Angrepene blir utført med godkjennelse fra lederskapet i den pakistanske hæren,²⁷ selv om pakistanske myndigheter offentlig enten unngår å snakke om dronene, eller, når de uttaler seg, er motstandere av dem.²⁸ USA dreper både det «gode» og det «dårlige» Taliban med dronene. Pakistan liker det ikke når det «gode» Taliban blir drept, men USA gjør det likevel, siden Pakistans «gode» Taliban er USAs «dårlige» Taliban, som angriper USAs, NATOs og afghanske styrker i Afghanistan.

Droneangrepene er svært nøyaktige. Når Pakistans «dårlige» Taliban blir drept, holder pakistanske myndigheter seg tause. Når det «gode» Taliban blir drept, eller – i ekstremt sjeldne tilfeller – sivile, stort sett kvinner og barn blant de militante, blir det oppstyrt i Pakistan. Uavhengig av hvem som blir drept i droneangrepene, er det i årevis blitt konstruert et antidrone-narrativ, fremmet og forsterket av de militærkontrollerte pakistanske mediene.²⁹ Dette fører til antiamerikanisme i resten av Pakistan, langt borte fra nedslagsfeltene i de pashtunske områdene. Narrativet er et forhandlingsgrunnlag når Pakistan enda en gang øker prisen på sin deltakelse i

krigen mot terror,³⁰ og beroliger de pro-talibanske kreftene på den politiske og religiøse høyresiden i Pakistan – det er faktisk høyrefløyens antidrone-narrativ som nå blir populært i Pakistan.

Det gjør også at den pakistanske hæren kan påberope seg at den ikke har noen hemmelig forståelse med USA om droneangrepene, i det minste hva gjelder den offentlige oppfatningen i resten av Pakistan (hvor knapt noen har besøkt eller har kunnskap om de pashtunske områdene som utgjør nedslagsfeltene for angrepene helt på nordvestspissen av landet). Dessuten er alle påstander om tall på ofre – Taliban, al-Qaida-militante, sivile – ubekreftet, noe jeg har diskutert tidligere.³¹ Og likevel er kraften i pakistanske mediers antidrone-retorikk så overveldende at enkelte i Pakistan har bygget sine politiske karrierer på den, som Imran Khan, den pro-talibanske pakistanske cricketspilleren og playboyen som ble gjenfødt muslim og politiker. Interessant nok ledet Khan i Pakistan en internasjonal protestdemonstrasjon i solidaritet med «ofrene» for droneangrepene; en demonstrasjon som visstnok skal ha nådd helt til Waziristan, det området i Pakistan som har vært mest utsatt for disse angrepene. Demonstrasjonen trakk deltakere fra velkjente vestlige antidrone-forkjempere som Code Pink, og nådde med pomp og prakt grensen til Waziristan, hvor de ble stoppet av offiserer fra den pakistanske hæren, som gav dem ordre om å snu, noe de lydig gjorde. Hæren har i realiteten stengt Waziristan for utenlandske observatører, og hadde ingen grunn til å la den internasjonale gruppen komme inn i regionen. Især internasjonale medier er i praksis bannlyst fra området: Journalister kan reise dit, men med risiko for eget liv. Mange journalister er da også blitt drept i området.

I denne konteksten fortøner Norges Fredsråds uttalelser om droneangrepene i anledning fredsprisutdelingen seg problematisk. For det første burde man forvente at Fredsrådet var oppmerksom på underliggende nyanser i terrorismenarrativene i Pakistan. Malala Yousafzais anmodning om forhandlinger med Taliban eller hennes kommentarer til president Obama er ikke nødvendigvis hva det

høres ut som. Man må huske at hun har deler av familien sin i Pakistan, og har uttrykt et ønske om å reise tilbake til hjemlandet for å jobbe for barns rett til utdanning. Er det mulig at hennes kommentarer var et signal til Pakistans militæretablisement? Kanskje var budskapet at hun ikke ville krysse noen «endelig» grense bestemt av hæren så lenge hun i fred får jobbe for utdanning i Pakistan. Man bør huske at det i Pakistan er svært vanlig at det nasjonale etterrettingsbyrået ved bruk av jihad-stedfortredere dreper pakistanske borgere som de oppfatter som trusler mot nasjonal sikkerhet. Da kan de hevde at staten ikke har noe som helst ansvar for drapene. Yousafzai er garantert klar over dette.

For det andre – og viktigere – utgjorde Langemyrs kategoriske uttalelser om droneangrepene mer enn 30 prosent av hele talen hennes. Ikke *en* gang nevnte hun den pakistanske jihad-politikken, som er selve årsaken til terrorisme i Pakistan og angrepene på Malala Yousafzai og hundrevis av skoler, og et hinder for barns rett til utdanning i landet. Man må anerkjenne Fredsrådets bekymringer for Taliban-krigernes menneskerettigheter og deres familiemedlemmer som blir drept i droneangrepene. Men det må være relevant å spørre hva som ligger til grunn for at «over 3000» droneofre (et tall som forblir ubekreftet) blir nevnt i talen, mens de over 50 000 bekreftede pakistanske ofrene for Taliban og millioner av andre som er fordrevet (et tall som kan bekreftes) av den pakistanske hæren, ikke blir omtalt med ett ord. Enhver uttalelse om droneangrepene i Pakistan som mangler henvisning til landets jihad-politikk, er i beste fall en halvsannhet. Det faktum at slike uttalelser kommer fra menneskerettsorganisasjoner er uheldig. En diskurs som overser, frikjenner eller tilslører Pakistans jihad-politikk i sitt narrativ om terrorisme i landet, undergraver i praksis de pakistanere som – ofte med risiko for eget liv – ber staten om å gå bort fra jihad-politikken, for slik endelig å få slutt på terrorisme og religiøs ekstremisme i Pakistan.

Den vestlige diskursen om dronene er særlig en bjørnetjeneste for dem som kjemper for menneskerettigheter i Pakistan. Den blåser

droneproblematikken ut av proporsjoner, flytter oppmerksomheten bort fra hovedspørsmålet – statens jihad-politikk – og ignorerer ofrene for angrep fra Taliban og hærens operasjoner. Mange menneskerettsorganisasjoner i Pakistan er avhengige av økonomisk støtte fra Vesten. Den vestlige antidrone-retorikken tvinger organisasjonene til å velge mellom å miste denne støtten eller å miste oppmerksomheten på de virkelige overgrepene mot menneskerettigheter som begås av Taliban og den pakistanske hæren. Til og med de som ikke er avhengig av økonomisk støtte fra Vesten, oppdager at deres menneskerettsdiskurs i internasjonale fora blir kapret av den vestlige oppmerksomheten mot droneangrepene.

Mange i det imponerende selskapet som samlet seg i Oslo og hørte Langemyr, kan ha sittet igjen med et inntrykk av at dronene er det største menneskerettighetsspørsmålet i Pakistan. Det er rett og slett feil. Dronene er et menneskerettighetsspørsmål for terroristene, deres familier, et visst antall uskyldige sivile ofre (som kan bekrefte), og for folkerettsadvokater og forskere som prøver å skaffe seg oversikt over CIAs juridiske rammeverk for bruk av dronene. Men for mennesker i de områdene i Pakistan som er berørt av terrorisme, er droner et uviktig spørsmål. Det er Taliban og den pakistanske hæren de er redde for, ikke droner. De fleste overgrep mot menneskerettighetene blir gjort av de førstnevnte. Dette tilsier at menneskerettighetsorganisasjonene burde rette oppmerksomheten mot Taliban og den pakistanske hæren, og relativt mindre mot dronene. Dessverre gjør flere menneskerettighetsorganisasjoner og aktivister det stikk motsatte. Som en konsekvens støtter de i praksis Taliban og pro-talibanske religiøse og politiske krefter i Pakistan, som også er motstandere av droneangrepene. Enda verre er det at de pro-talibanske kreftene bruker antidrone-retorikken til fordel for sine islamistiske ideologier, som kan undergrave innbyggernes egen kamp for menneskerettigheter.

Menneskerettigheter sett gjennom et prisme av essensialisme, kulturrelativisme, ettergivenhet og «den hvite manns byrde»

La meg her også dele min erfaring med uenighet i den vestlige antidrone-diskursen i Norge. Enkelte ser ut til å ha inntrykk av at jeg har liten tro på menneskerettigheter, og at min uenighet er irrelevant for menneskerettigheter i Pakistan og menneskerettsaktivister i Vesten. Jeg er med andre ord ikke en autentisk stemme fra min region og kultur. Noen få personer har til og med betegnet meg som «CIA-agent».

Dette synet er uheldig, unødig og feil. Min uenighet med antidrone-diskursen betyr ikke automatisk at jeg støtter CIA eller amerikansk utenrikspolitikk. Langt ifra; jeg er kritisk til USAs politikk i Pakistan og Afghanistan. Flere amerikanske regjeringer etter hverandre har vært heller opportunistiske i sin omgang med militante pashtunere. Tidligere har president Reagan kalt dem mujahedin, som var «moralsk likeverdig med våre grunnlovsfedre» da de kjempet i USAs stedfortrederkrig mot Sovjet i Afghanistan.³² Så prøvde den amerikanske regjeringen å forhandle om oljerørledninger med Taliban-styret i Afghanistan. Etter 9/11 erklærte USA at Taliban var terrorister, og førte krigen mot terror mot dem, noe som likevel ikke hindret USA fra å forsøke å forhandle med Taliban i Qatar.

Under krigen mot terror etter 9/11 har USA hele tiden vært enten uvillig eller ute av stand til å eliminere terrrorsentre i Pakistan. Nylig har den amerikanske regjeringen uttalt at Taliban i Afghanistan ikke engang er terrorister; de er «væpnede opprørere».³³ Dette åpner potensielt for at USA kan gå i direkte forhandlinger med Taliban om maktsharing i Afghanistan. Om Taliban ikke er terrorister, hvorfor var da USA ute etter dem etter 9/11? USAs definisjon av militante pashtunere endrer seg altså fra tid til annen, men for menneskene på bakken som lider under deres voldsbruk, var og er Taliban råttasser, mordere og terrorister. Dette er også min holdning til Taliban. Uavhengig av USAs opportunistiske behandling av

pashtunske militante og de påfølgende massakrene på pashtunere forblir det et faktum at Pakistan alltid har vært en aktiv partner, ikke en hjelpeløs tilskuer, i USAs manipulasjon av pashtunske militante.

Da Pakistan ble selvstendig, mente de selv at de arvet den koloniale, britiske forsvarspolitikken på den nordvestlige utposten av imperiet.³⁴ Pakistan har ikke bare fortsatt den koloniale, britiske politikken i pashtun-områdene, men implementert den mye hardere enn britene noen gang gjorde. Pakistan har drept, såret og fordrevet mange flere pashtunere enn britene. Pakistans strategisk dybdepolitikk³⁵ er, langt mer enn noen USA-politikk, ansvarlig for massakrer på pashtunere i Afghanistan og Pakistan. Dessuten har Pakistan skrevet under på nesten alle internasjonale menneskerettighetskonvensjoner. Under internasjonal lov er det Pakistan, ikke USA, som er ansvarlig for å beskytte pakistanske borgere fra brudd på menneskerettigheter. Derfor, og mens jeg er kritisk til USAs politikk, vil jeg holde Pakistan – fremfor USA – ansvarlig for de grove brudene på menneskerettigheter i Pakistan.

Internasjonale menneskerettighetsdiskurser har oftest vært mest opptatt av muslimske ekstremister som ofre.³⁶ Fredsrådets tale under fredsprisutdelingen gjenspeiler det professor Bennoune advarer mot: lettvinne vestlige antagelser om holdninger og prioriteringer i den muslimske verden.³⁷ Poenget mitt er ikke å stille spørsmål ved Fredsrådets engasjement for menneskerettigheter. Jeg betviler det ikke. Det er også vanskelig å tro at Fredsrådet er uvitende om den mulla-militante og militære alliansen i Pakistan. Jeg er opptatt av et paradigme som ser ut til å prege Fredsrådets diskurs om den muslimske «andre» og «den andres andre». Ta denne delen av fredspristalen i betraktning:

Malala er en stemme mot Taliban, men det gjør henne ikke automatisk til en stemme for okkupasjonsmaktene.

Det er derfor vårt ansvar at vi som vestlig sivilsamfunn nå støtter Malala i kampen mot dronekrigen. Å løfte fram hennes fredsbudskap vil bidra til å styrke hennes kamp og hennes brobyggende effekt. Når hun vet at hun har mange i ryggen,

er det klart at det blir enklere for henne å fronte en så viktig sak! Fredsprisen er vår mulighet til å rope ut vår støtte til hennes engasjement mot droner og undertrykking.³⁸

Denne uttalelsen fordrer følgende spørsmål: Er Pakistan på en eller annen slags måte «okkupert» av USA- eller NATO-styrker? Hvem står for de groveste brudd på menneskerettighetene i Pakistan: den pakistanske hæren, Taliban eller styrker fra NATO og USA, eller droneangrepene? Hvem har fordrevet millioner av pashtunere i Pakistan og drept over 50 000 pakistanere: den pakistanske hæren og Taliban eller noen slags vestlig okkupasjonsstyrke? Dreper Taliban sivile, inkludert barn, og angriper de moskeer, *imambara*-er,³⁹ skoler, markeder, begravelser og bryllup på grunn av droneangrepene? Hvem er uskyldige mennesker reddest for? Taliban, den pakistanske hæren eller dronene?

Det ser ut som om Norges Fredsråd knytter Malala Yousafzais troverdighet (i Pakistan) i arbeidet for menneskerettigheter til hennes rolle som en stemme «mot okkupasjonen». Fredsrådet ser å til å fremheve at om USAs droneangrep opphørte, ville menneskerettighetene vært bedre beskyttet og fremmet i Pakistan. Denne forståelsen av det komplekse problemet terrorisme i Pakistan faktisk er, er en manifestasjon av et tankeparadigme som er essensialistisk, kultur-relativistisk og «gjennomsyret av skyld». Dette paradigmet har dominert de postkoloniale og postmoderne debattene i akademia. Det tolker enhver vestlig militær innblanding i konflikter i den muslimske verden som «vestlig imperialisme». Det har en tendens til å se på grupper av mennesker i de tidligere koloniene som tar del i kamper mot vestlige militære – som Taliban – som på en eller annen måte representative for sine landsmenn og -kvinner, eller i det minste sønner av den tidligere koloniserte jorden, som er motivert av en slags «ekte grunn til å klage», skapt av Vestens postkoloniale dominans i verden.⁴⁰

I dette paradigmet er ikke de som slåss for universelle menneskerettigheter i ikke-vestlige samfunn, autentiske representanter for sine

egne land. Det har som mål å berolige ikke-vestlige som krenker menneskerettighetene, for slik å fordømme «vestlig imperialisme». Det tar også til seg en kulturrelativistisk tilnærming til menneskerettighetene, og har en tendens til å tolerere, ignorere eller underdrive overgrep mot menneskerettighetene fordi det ser på universelle menneskerettigheter som et uttrykk for vestlig imperialisme. Paradigmet er preget av «den hvite manns byrde», som er en inngrodd følelse av skam og skyld for tidligere kolonialisme, og et paternalistisk begjær etter å beskytte folk derfra. Professor Bennoune bemerker at internasjonal lov som disiplin med rette er bekymret for hvordan man skal behandle «den andre», med tanke på den koloniale fortiden.⁴¹

[...] Og likevel vil en oppdatering av det koloniale paradigmet til et enkelt, like todelt verdensbilde, utgjort av 'Vesten' og 'resten', eller 'folkerettsadvokaten' og 'muslimen', være lite hjelpsomt. [...] Man risikerer en like alvorlig essensialisering som den koloniherrane sto for, og at den andres andre forsvinner.⁴²

La oss ikke glemme at det ikke er mangel på vestlig litteratur som fremstiller Taliban som representanter for berettigede lokale klagemål mot den pakistanske staten i allianse med USA.⁴³ Noen har kalt dem pashtunske nasjonalister, andre har hevdet at de kjemper for sosial rettferdighet.⁴⁴ Mange betrakter USAs seier over Taliban-styret i Afghanistan som et uttrykk for amerikansk «imperialisme». Dette er synet blant mange intellektuelle på venstresiden, som Tariq Ali, en fremstående venstreorientert pakistansk forsker med base i England. De har en tendens til å undervurdere Talibans grove brudd på menneskerettighetene, og ser på halshogginger, bombing av jenteskoler og andre grusomme voldshandlinger som et uttrykk for pashtunsk kultur.⁴⁵ Motsatt prøver de å pasifisere Taliban og gi troverdighet til menneskerettighetsarbeidet ved å kritisere droneangrepene.

Det burde ikke være en overraskelse at Norges Fredsråd fremhevet Malala Yousafzais standpunkt om dronene, for slik å understreke hennes standpunkt «mot USAs okkupasjon», noe som så vil oppmuntre Taliban til å tillate henne å arbeide for barns rett til utdanning i Pakistan. I Fredsrådets perspektiv vil tilsynelatende det mest hensiktsmessige for Yousafzai, om hun skal kunne fortsette arbeidet sitt, være å slutte seg til Taliban og andre ekstremistgrupper i Pakistan i deres fordømming av droneangrepene. Fredsrådet vil at også det vestlige sivilsamfunnet skal slutte seg til denne fordømmingen. Tankeparadigmet som ser ut til å forme Fredsrådets oppfatning av Malala Yousafzai, Taliban og terrorisme i Pakistan, er verken nytt eller overraskende. Det som imidlertid er overraskende, er at nordmenn skulle føle skylden i «den hvite manns byrde». Nordmenn koloniserte ikke, selv om enkelte forskere insisterer på at de deltok i visse koloniseringsprosjekter.⁴⁶ Om norske koloniseringsprosjekter skulle ha eksistert, var de uansett ikke noen parallell til britisk eller fransk kolonisering. Etter min mening er det derfor ingen grunn til at nordmenn skulle føle på «den hvite manns byrde».

Konklusjon

Internasjonalt er Norge kjent for å bidra til å beskytte og fremme menneskerettighetene. Det er mange som setter pris på denne støtten. At Nobelkomiteen ikke nevner Malala Yousafzais standpunkt om droneangrepene, er riktig og berettiget. Det er prisverdig at kongen i sin nyttårstale i 2015 nevnte de sørgende familiene til barna som ble massakrert av Taliban på en skole i Peshawar. Enda viktigere er det at Flyktninghjelpen gir sårt tiltrengt humanitær hjelp til ofre for Talibans brutalitet og den pakistanske hærens aksjoner. Man må anmode Fredsrådet og andre menneskerettsorganisasjoner om å tone ned retorikken rundt droneangrepene, og i stedet være mer oppmerksom på den pakistanske statens *jihad*-politikk. Man må ikke glemme

at det ikke ville funnet sted noen droneangrep om den pakistanske staten ikke hadde brukt denne politikken for å fremme sin forsvars- og utenrikspolitikk.

Oversatt av Bjarte Brandal

Noter

- 1 Bennoune, Karima, «Remembering the other's others: theorizing the approach of international law to Muslim fundamentalism» i *Columbia Human Rights Law Review*, vol. 41, 2010, ss. 635–698.
- 2 Taj, Farhat, «Venstresiden og den amerikanske dronekrigen i FATA. En kritisk analyse» i Øystein Sørensen [et al.] (red.), *Venstre-ekstremisme*, Oslo 2013.
- 3 Sitert fra Facebook-siden til Norges Fredsråd 11.12.2014. Jf. www.facebook.com/norgesfredsråd (rett URL 9.3.2015).
- 4 «Malala Yousafzai meets the Obamas at the White House» i *The Telegraph* 13.10.2013. Jf. www.telegraph.co.uk/news/worldnews/barackobama/10374549/Malala-Yousafzai-meets-the-Obamas-at-the-White-House.html (rett URL 9.3.2015).
- 5 Fair, Christine [et al.], «You Say Pakistanis All Hate the Drone War? Prove It» i *The Atlantic* 23.1.2013. Jf. www.theatlantic.com/international/archive/2013/01/you-say-pakistanis-all-hate-the-drone-war-prove-it/267447 (rett URL 9.3.2015).
- 6 «Malala: We must talk to the Taliban to get peace», *BBC* 6.10.2013. Jf. www.bbc.com/news/world-24333273 (rett URL 9.3.2015).
- 7 16/12 Action Forum. Jf. www.facebook.com/16.12.ActionForum (rett URL 9.3.2015). Det finnes flere rapporter i media om skolemassakren i Peshawar 16. desember 2015 (inkludert om foreldrene til de drepte barnas krav om rettferdighet).
- 8 Uttalt av moren til Asfand Khan, en elev i 10. klasse som ble drept i angrepene på Army-skolen. Hun kom med dette kravet i et direkte-sendt TV-program: «Live with Nadeem Malik» på *Samaa TV* 14.1.2015. Jf. www.youtube.com/watch?v=o2sswpC7cvY (rett URL 9.3.2015).
- 9 Jeg skrev under på et opprop på internettet, satt i omløp av Tareq Fatah, en kanadisk-pakistansk kritiker av islamistiske ideologier, som ba om at Malala Yousafzai skulle få fredsprisen etter Talibans forsøk på å ta livet av henne.

- 10 «Is Pakistan Really Cracking Down on Terrorism?» i *Newsweek* 31.1.2015. Jf. www.newsweek.com/pakistan-taliban-school-shooting-303358 (rett URL 9.3.2015).
- 11 *Ibid.*
- 12 Mediehus eller journalister som krysser den «røde linjen» som er bestemt av etterretningsmyndighetene, blir kuet eller eliminert. Det nyeste tilfellet er den privateide kanalen Geo TV, hvis eier er involvert i en blasfemisak. Kabelselskap over hele Pakistan får beskjed om å ta kanalen av lufta.
- 13 «Tribal militancy: '1,000-plus operations conducted in 2009-10'» i *Express Tribune* 18.4.2012. Jf. <http://tribune.com.pk/story/366216/tribal-militancy-1000-plus-operations-conducted-in-2009-10> (rett URL 9.3.2015).
- 14 «Fatalities in Terrorist Violence in Pakistan 2003-2015» på *South Asian Terrorism Portal*. Jf. www.satp.org/satporgtp/countries/pakistan/database/casualties.htm (rett URL 9.3.2015).
- 15 Musharraf, Pervez, *In the Line of Fire*. Free Press 2006, s. 237.
- 16 Den tidligere etterretningssjefen i Pakistan, den pensjonerte generalen Durrani, sa at ISI, det pakistanske etterretningsbyrået, visste hvor Osama bin Laden oppholdt seg i Pakistan. noe som var god politikk (å gjemme Bin Laden), og Pakistan burde ha utvekslet han mot en gjenytelse fra USA. Han gav uttrykk for dette synet i en debatt på Oxford Union, sendt på Al-Jazeera i februar 2015. En fremtredende pakistansk sikkerhetsforsker, dr. Ayesha Siddiqa, var til stede blant publikum, og publiserte senere samme dag denne informasjonen på sin Facebook-side.
- 17 Pande, Aparna, *Explaining Pakistan's Foreign Policy: Escaping India*. Routledge Contemporary South Asia 2011.
- 18 Haqqani, Husain, *Pakistan Between Mosque and Military*, Washington (D.C.) 2005.
- 19 Pande 2011; Haqqani 2005 og Fair, Christine, *Fighting to the End. The Pakistan Army's Way of Fighting*. Oxford 2014.
- 20 Saigol, Rubina, *Enemies within and enemies without: the besieged self in Pakistani textbooks*, Pakistan 2005; Haqqani 2005; Ali, Nosheen, «Outrageous state, sectarianized citizens: deconstructing the 'text-book controversy' in the Northern areas, Pakistan» i *South Asia Multidisciplinary Academic Journal* 2008 og Khan, Adeel, «Ethnicity, Islam and national identity in Pakistan» i *South Asia: Journal of South Asian Studies* 1999.
- 21 Haqqani 2005 og Fair 2014.

- 22 Fair 2014.
- 23 Haqqani 2005.
- 24 *Ibid.*, s. 30–34.
- 25 En nedgradert rapport stilet til F.W. Raborn, leder for etterretning og forskning ved utenriksdepartementet i Washington (D.C.), fra Thomas Hughes, 21. juli 1996, godkjent for offentliggjøring i juni 2003.
- 26 Gall, Carlotta, *The Wrong Enemy, America in Afghanistan 2001-2014*, Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company 2014.
- 27 «Ex-Pakistani President Musharraf admits secret deal with U.S. on drone strikes», *CNN* 12.4.2013. Jf. www.cnn.com/2013/04/11/world/asia/pakistan-musharraf-drones (rett URL 9.3.2015).
- 28 Taj 2013.
- 29 Mezzera, Marco og Safdar Sial, *Media and Governance in Pakistan, IFP Democratization and International Justice Cluster. Country Case Study Pakistan 2010* og Nadadur, R.D., «Self-censorship in the Pakistani Print Media», *South Asian Survey* 2007.
- 30 Shah, Z. Pir, «The drone war: view from the ground» i Peter Bergen (red.), *Talibanistan*, Oxford 2013, s. 245.
- 31 Taj 2013.
- 32 Dasgupta, Samir og Pieterse, Jan, *Politics of Globalization*, Sage Publication India 2009, s. 163.
- 33 «Taliban not a terrorist group? White House official says it's 'armed insurgency'», *RT* 29.1.2015. Jf. <http://rt.com/usa/227487-white-house-taliban-terrorists> (rett URL 9.3.2015).
- 34 Pande 2011, s. 59.
- 35 For en gjennomgang av strategisk dybdepolitikk i Afghanistan, se kapittel 3, «Strategic Depth», i Pande 2011.
- 36 Bennoune 2010, s. 690.
- 37 Bennoune 2010, s. 686.
- 38 Sitert fra Facebook-siden til Norges Fredsråd 11.12.2014. Jf. www.facebook.com/norgesfredsrad (rett URL 9.3.2015).
- 39 Sjiamuslimsk sorghus.
- 40 Kilkullen, David, *The Accidental Guerrilla*. London 2009.
- 41 Bennoune 2010, s. 692.
- 42 *Ibid.*
- 43 Jf. Liebl, Vern, «Pashtun, Tribalism, Leadership, Islam and Taliban: a Short View» i *Small Wars and Insurgencies*, vol. 18, nr. 3 2007, s. 493–512; Kilkullen 2009; Qazi, Shehzad, «Rebels of the frontier: origins, organization and recruitment of Pakistani Taliban» i *Small*

- Wars and Insurgencies*, vol. 22, nr. 4 2011, og Ahmed, Akbar, *The Thistle and the Drone*, Washington (D.C.) 2013.
- 44 Mariam Abou Zahab, velkjent som en som skriver om muslimske spørsmål, tror Taliban kjemper for sosial rettferdighet og likestilling i det pashtunske samfunnet. Hun gav uttrykk for dette synet overfor meg under en konferanse i Australia i 2010.
- 45 Jf. Innocent, Malou og Ted Carpenter, *Escaping the Graveyard of Empires*, Cato Institute 2009.
- 46 Razack, Sherene, «Imperiled Muslim women, dangerous Muslim men and civilized Europeans: legal and social responses to forced marriages» i *Feminist Legal Studies* 2004, s. 144.